

JAUNATNES
LITERATURA

№ 5.

A. SAULIETS

SODĀ DIENA

ILLŪSTRĒJIS E. BRENCĒNS

2000

J. ROZES IZDEVUMS
RĪGĀ, KR. BARONA IELĀ № 5

2

Plikauss, Augusts

Latv. Vēst.

A. SAULIETS

A

10063

SODA DIENA

ILLUSTRĒJIS E. BRENCĒNS

1938.

J. ROZES IZDEVUMS RĪGĀ, KR. BARONA IELĀ 5

ПРОВЕРЕНО
1949 г.

1953

0308127150

L. V. B.
№ ..... ~~356406~~

LA
9895

R. Bērziņa grāmatu spiestuve Rīgā, Brīvības ielā 4/6.

SODA DIENA.

I.

Patīkamas trīsas nīrbēdamas gāja mazajam Pēterim par visu augumu. Cik labi, kad mīlā saulīte tā silti paveŗas pa mākoņu starpu! —

Rīts bija stipri vēss un lietains. Bet nu mākoņi sāka izklist, vietām jau redzamas zilās debesīs, un saule aizvien bieŗāki silti un mīļi paskatās uz vēso zemi.

Šņākdamas govīs plūc mīksto, rasoto zāli. Pēteris sēd uzkalnītī, zaļa prieŗu sila malā, un par mazu gabaliņu no viņa gulē Ektors, galvu uz slapjajām priekškājām nolīcis. Ektoram nāk snaudiens. Uz viņa muguras, garajā, melnajā spalvā, piebiruŗi balti rasas pilieni.

Pēteris paskatās uz Ektoru un nosmīn par tā snauŗanu. Paŗam viņam vis snaudiens nenāk — un tas ir brīnum labi.

Nedrīkst jau ar... Pēteris nodomā pie sevis. Var izīet dumi, tā kā viņsētas Kārlei: kā aizsnaudusēs, tā īj gulējuse — un visi lopī pa labību. Nu būŗot visa vasaras peŗņa pagalam. Un kur tad tas nobīlis mostoties! Nē, nedrīkst īelaīsties uz snauŗanu! Lai nu Ektors — tā cita īieta...

Pēteris īr tāds sīks puīķīna. Viņa sejai tāds īzskats, īt kā zēns būtu priekŗ neīlga īaīka slīms gulējīs. Bāīle matīņī īzauguŗī labī garī un ŗķīpsnām karājās uz svārku apkakles. Bet acīs viņam īīelas un skāīdras, un no tām īiek visāī sejai tāds domīgums.

Pēteris sāka skatīties uz augŗu, uz mākoņīem, kuŗī lēnī peldēja uz rīta pusi. Īet viņī gan kār-

tīgās rindās, gan juceklī — slīd, slīd, tālāk un tālāk, bez mitēšanās, nezin — no kurienes un nezin — uz kurieni...

No kā tie mākoņi gan varētu būt? Pēteris prāto. Mīksti nu gan, liekas, viņi ir, tādi, ka var mairzīt, izjaukt. Bet kā tāds pikācis varētu turēties gaisā, par ko viņš nekrīt zemē? Lai nu vēl tie mazie baltie mākonīši, kādi dažbrīd redzami, kuņi izskatās kā viegli vates gabaliņi, bet kā var turēties gaisā šis lielais tumšais un smagnējais mākonis, kas nupat iet saulei garām? Neizprotami... Puiša Juris saka, ka mākoņi neesot nekas cits, kā garaiņas. Varbūt. Tikai ērmoti, ka viņas tā gabaliem peld... Gan uz ziemu skolā to varēs dabūt skaidrāki zināt! —

Saule uztecējusi jau labi augstu un nu gandrīz bez kādiem kavēkļiem lēja savus gaismas plūdus par zaļo, lietū atspirgušo dabu. Mākoņi sadrūzmējušies vairāk tā uz debess malu — un pazūd arī no turienes cits pēc cita. Ektors snauduļo joprojām. Govis, normāli sastājušās, ir tādas rāmas, saliek cita ar citu ragus kopā, kā uz badišanos, bet nebadās vis, tikai tāpat palauzās. Pēc tam viņas, smagi nopūzdamās, viena pēc otras apgulstas.

„Vai zini, laiks būtu iekost brokastis,“ Pēteris nosaka. „Ektor, klaus, ko tu snaud?“

Ektors atver acis, pagriež tās uz Pēteri, kā jautādams: nu, kas tad būs?

„Ektor, ēdīsim brokastis.“

Ektors galvas gan nepaceļ arī vēl tagad, bet pasit asti pāra reizes tā labi šmaugi uz vienu un otru pusi.

„Jā, to tu saproti gan — redz, aste jau tev kust, gudrenieks!“ Pēteris nosaka, un noņem kulīti no pleciem. Viņš izņem no tās cibiņu un maizes

doniņu. Ektors arī pieceļas, nosēžas iepretim un noskatās, ko viņa saimnieks dara. Viņi tur brokastis. Pienāk vēl prāvs, ragains auns. Pēteris arī tam atmet pa kumosam. Saimniece tā novēlējusi: drusciņas un garozas ragainim; tad būšot rudenī brangāka gaļa, ja paši kaušot, vai arī dabūšot vairāk naudas, ja vedīšot uz tirgu. —

Ektors gan ar ragaini nekādi nevarēja satikt, un vienmēr viņu starpā gruzdēja ienaidis, kas brīžam izvērtās arī darbos. Visbiežāki tas atgadījās, kad ragainis šitā, bez kādas saukšanas, nāca pie

viņu brokastīm. Ektora acis tad varēja redzēt stipru vēlēšanos, dzīt nelūgto viesi pie joda, viņš pat drebēja no nesaturamas enerģijas; tikai bez atļaujas viņš tā neiedrošinājās darīt. — Ne tik smalkjūtīgs un pieklājīgs bija viņa pretinieks. Tas dažreiz, gluži negaidot, likā ar savu cieto pieri viņa sānos tādu būkšķienu, ka vai no kājām jāgāžās nost. Neganti viņš prata sist! Zināms, Ektors tad ar' vis nespējja. No galvas gan diedelim nekā nevarēja padarīt. Ko tu šim no tā gala padarīsi! Attekas vēl un tad uz reiz ar cilpu liekas uz

priekšu!.. Bet viņš tad manījās klāt pie citas vietas. Ja Ektoram izdevās aizķert šim aiz vilnas, tad viņš vēl tīšu prātu rēca cik varēdams — un uzvara bija droša. Bet bija dažreiz ko svīdēties, līdz pie tā tika.

Brokastis bija noturētas, un neizbēgamā kauja starp pretiniekiem nobeigta. Šai kaujā gan Ektors neizvairījās labam triecienam pašos krastos, sava paša neuzmanības dēļ, bet tomēr viņam ar veiklu manevri bija izdevies panākt uzvaru. Pēteris, smaidīdams par kaŗotājiem nokopa savu brokasta galdu un noglabāja nazi. Šis nazis bija vēl tikpat kā jauns, vecā-tēva pirchts un dots; tādēļ viņš pēc Pēterļa domām bija jāglabā sevišķi uzmanīgi. Nazi noglabādams, viņš uzķēra kabatā cietu ripiņu. Kas tas? — Ak, tā jau nauda, ko viņam vakar iedeva viena saimnieku viešņa par viņas zirga padzirdījumu. Viņš izvilka naudu un apskatīja: jā, piecas kapeikas. — „Jānoliek pie citas,“ Pēteris nosprieda. Vakarvakarā jau viņš to gribēja izdarīt un pat iegāja jau saltajā kambarī, kas bija istabas galā. Bet kad viņš no savu svētdienas svārku kabatas izņēma mazu apaļu skārda lādīti, kuŗā glabājās viņa „kapitāls“, piepeši saimniece sauca uz kādu steidzamu darbu. Viņš nolika lādīti uz loga, un tur viņa arī palika.

Pērn viņam ap šo laiku nebija vēl ne graša; bet tagad, kad visu sarēķināja, iznāca deviņdesmit trīs kapeikas. Krāt viņš sāka tikai no pērnajā gada, kad vecais-tēvs viņam to iestāstīja. Iekrājoties, — varot nopirkt pie reizes arī ko labāku, ne tikai kliņģeri vien. Vecais-tēvs pats pirmais iedeva viņam veselas divdesmit kapeikas un arī lādīti, kuŗu tas atradis ceļa malā un uz kuŗas bija uzbildēti mazs puika ar zilām biksītēm un maza meitene ar sarkaniem bruncīšiem un apkārt viņiem vai nu puķes vai rudzi, — to nevarēja izšķirt. Jā, vecais-

tēvs jau bija Pēterim īsteni kā tēva vietā. Tēvs viņam nomira jau trīs gadi atpakaļ. Māte ar viņa divām mazajām māsiņām un viņš pats paliktu gluži bez aizsardzības pasaulē, ja nebūtu vecā-tēva. Vecais-tēvs palīdzēja visiem, gan ar padomiem, gan ij citādi. Arī uz Cielavām, kur Pēteris pildīja ganu gaitu, viņš atnāca aizvienam, daudz biežāki, nekā māte, kuŗai, protams, bija diezgan ko rūpēties par mazajām meitenēm. Vecais-tēvs bija labs — to Pēteris sajuta sirds dziļumos. Un kad viņš šurp atnāca, tad puisēnam, patika nosēsties tam cieši līdzās un glaudīt vecā-tēva baltos matus, kuŗu gali slaidi liecās uz augšu. Tās bija priecīgas un miļas stundas, kad vecais-tēvs pie viņa ciemojās!

Tā tad, klausīdams vecā-tēva padomam, viņš nu bija iekrājis summu, kuŗa tam likās esam jau diezgan liela. Viņš pazina arī atsevišķi katru naudas gabalu un atminējās, kā tas bija ienācis. Visvairāk viņam patika vecā-tēva dotais divdesmitkapeiku gabals ar tādām savādām rīvām gar malu. Meita Liena teica, ka tā esot vecā nauda, un vedinājās uz mīšanu. Bet Pēteris uz to neielaidās: tas gabals bija vecā-tēva dots — un kas zin, arī vērtīgāks — jo kam tad šai citādi pēc tā kārot? — Bez šī gabala bija vēl divi citi divdesmitnieki un tā cita visa vara nauda.

Pēteris jau bija pārdomājis, ko par iekrāto naudu pirkt. Bija dažādas lietas, ko pēc viņa domām būtu vērts iegādāties. Visvairāk prātam ietiktu grāmatas — tikai katrā ziņā tādas, kur arī bildes iekšā. Reiz viņš bija redzējis tādu grāmatu, kuŗā bija nobildēti visādi putni un zvēri, kādi vien kuŗā pasaules malā atrodami, un tāpat arī cilvēki. Nebūtu tāda slikta... Otra, kuŗa viņam sevišķi iepatīkās, bija par kaŗu. Tur, piemēram, bija bilde, kas rādīja, kā zaldāti iet kaujā, plintes rokā turēdami. Rindas galā jāj viens kungs uz balta zirga.

Kungs tur zobenu augsti gaisā paceltu, pašlaik uz briesmīgu cirtieņu atvēzējies. Kungam zilās bikses ar sarkanu stripu par visu kāju. Tas esot krievu ģenerāls, kas vedot savus zaldātus pretī ienadniekiem. Bilde otrā pusē atkal redzami citādi zaldāti, ar sarkanām micēm galvā, — tie esot turki. Kādā citā bildē atkal redzama pilsēta, kurā pašlaik deg. Pašā bildes lejas pusē gul viens turks, nodurts; pušķainā mice nokritusi; tālāk tīrais ūdzeklis: citi cērt, citi dur... Bailīgas lietas... Bet — varētu izlasīt, kas tur īsti ir...

Bija bez grāmatām arī citas lietas, kas viņu savā laikā kairināja. Vispirms — pulkstenis. Bet nodomam, to iegādāties, viņš atmeta ar roku, kad Juris izskaidroja, ka pulksteņi esot dārgi — šā paša pulkstenis maksājot desmit rubļu! — Nav ko gudrot! Un tādu māņu pulkstenu, kādu viņš bija reiz vienam puikam redzējis, tas nevēlējās pirkt: lēts jau ir un izskatās arī pēc patiesa pulksteņa, bet ko tas palīdz — neiet... Tad tālāk — pistole. Tam pašam Jurim jau arī tā ir — ar diviem stobriem. Bet tagad viņš arī par to nedomā: reiz viņš piedzīvoja tādu notikumu, kas tam neļauj uz pistoli kā uz mīlu lietu raudzīties.

Tas bija tā. Juris vienā svētdienā atjāja zirgus uz ganībām, lai tos pa apariem paēdinātu. Labi, kamēr zirgi ēd, šis var pastaigāties. Atnāk viņš arī tur, kur Pēteris lopus gana. Te Ektors sāk priedēs riet. „Laikam vāvere,“ Juris saka. „Pag, pag, iesim uz jakti!“ Pēteris gāja līdz. — Kā tad: vāvere tup necik augsti priedītē, un Ektors rej, apkārt dancodams. Juris izvelk no kabatas pistoli — stobri vien saulē nozib. Uzvelk gaili: kniks, knaks! Nu viņš mērķē un laiž vaļā. Liels rībiens, bet vāvere sēd turpat un skatās kā izbriņjusies. Juris nomērķē vēl reiz un laiž no otra stobra viņai virsū. Dūmi izklīst nosmirdēdami un

nu vāvere, no zara uz zaru, kā turēdamās, krīt uz leju. Nokrita, bet vēl grib iet; iekšas nāk laukā... Ektors gribēja kļūpt tai virsū, bet apstājās un apkaunējās... Vēl labu laiku nabadzīte raustījās, kamēr nomira... Bet pistole no tā brīža pazaudēja pie Pētera visu cienību. Juris pielādēja pistoli no jauna un ieprasījās Pēterim, vai šis negribot nosaut mazo putniņu, kuŗš čirkstēdams lēkāja pa priedes zaru? Zēnam pārgāja aukstas trīsas: viņš atvairījās. Juris tikai nōsmējās un nosauca viņu par glupu puiku...

Tā tad galu galā visprātīgākais — iegādāties grāmatas. — „Būs jāaprunājas ar veco-tēvu, viņš jau zinās vislabāk,“ Pēteris nolēma un gāja celt lopu, lai tie līdz mājā dzīšanai vēl paganītos.

II.

Taisni ap to pašu laiku, kad Pēteris ganos pārdomāja par savu naudas padomu un ko vislabāk par to iegādāties, viņa uz loga piemirstai naudas lādei tuvojās briesmas. Pazems vīriņš, iesarkušu vaigu, retu bārdeli, basām kājām, brūnām, vietām ar kaļķiem notašķītām manšistera biksēm — tādas bija tās briesmas. Šis vīriņš bija vaļeniķs — reizēm mūrnieks, reizēm namdaris, reizēm vēl cits amatnieks — Mistris. Cielavās viņš tikai sestdienās vai svētdienās atnāca „piemesties“; citas dienas tas dzīvoja kur gadījās. Viņš bija jau pāri pusmūžā, bet vēl, kā pats teica, „jaunā puisī“. Bet no tā vēl nebūtu priekš Pētera naudas lādītes nekādu briesmu. Jāteic tālāk: istā nelaime bija tā, ka Mistris bija šorīt nejēdzīgi slim. Slimība viņam uznāca aizvien pēc tam, kad bija kaut kur dabūjis par savu darbu kādus rubļus naudas — jā, pēc tam, bet nevis tūlīt. Kādu dienu, reizēm pat vairākas no vietas Mistris no slimības nekā nemanīja, kaut gan īsti šinīs dienās tā slimība kaulos sakrājās.

Tikai tad, kad naudas vairs nebija, slimība parādījās visā negantumā. Dažreiz arī tad vēl izdevās viņu uz dienu vai pusdienu apspiest. Tikai tad vajadzēja griezties pie citu cilvēku, sevišķi krogatēva līdzietības, vai arī upurēt priekš zālēm visu, kas vien daudz maz vieglāki no paša atšķīrāms.

Taču beidzot, līdzekļu trūkuma un tuvāku cietsirdības dēļ, slimību vajadzēja vien pārciest... Tā tas bija arī šorīt. Un šoreiz kaite nemaz nebija tik viegla. Vajadzēja tik paskatīties, cik nemierīgi uz visām pusēm raudzījās Mistrā iekarsušās acis, kā glābiņa meklēdamas. Bet nava nekā, kas līdzētu... visas tādas lietas kā ar nodomu noslēptas. Maize ir uz plaukta, arī piens bļodiņā, varētu

iebaudīt; bet Mistris zina, ka tikpat jau nepalīdzēs... Nejauki! Vienīgais ko vēl varēja „brūķēt“, bija auksts ūdens, bez kādiem krikumiem klāt. Tādēļ arī Mistris noliecās pie spaiņa un atveldzēja muti. Tad viņš apraudzījās kaktā, kur bija viņa grabažas, vai nebūtu kas ieraugāms, ko paņemt līdz „par drošību“. Bet nekā tur tāda nav. Jā, karājas jau pie sienas viņa stipri nonēsātais ziemas mētelis, bet kā lai nu to nes? Visi tūlīt kliegs: „Aa! Mistri! Tu jau nu atkal mēтели stiep uz —!“ Bet cita nekā nava!.. Zābaki jau ir „tur“... Un tīri nelaimīgs juzdamies Mistris lūkojās apkārt. Viņš piegāja pie loga, aizvienam vēl domādams par to pašu mēteli: citādi jau nepāries, jānes vien būs, — bet kā tikai paslepšāki iziet no mājas? Lai arī kāds bija Mistris — tīri stāvu izsmiešanu tomēr viņam negribējās dzirdēt.

Viņš pacilāja rokā lādīti, uz kuŗas bija uzbildēti puika un meitene. Žvaks! lādītes saturs saslīdēja uz vienu pusi. Kas tas? Mistris tā kā saduga, un galva viņam paliecās uz priekšu kā putnam. Viņš noņēma lādītei vāciņu; rokas viņam iedrebējās — un ātri viņš pameta acis atpakaļ. Nebija neviena. Viņš tā kā šaubījās, bet tikai īsu brīdi. Tad tas paņēma no lādītes dažus baltus naudas gabalus, uzlika lādītei vāciņu un devās no kambara ārā. Drīz pēc tam viņš steigšus aizčāpāja pa olnīcu.

Kad Pēteris sadzina lopus mājā, viņš tūlīt devās uz salto-kambari, nokārtot un piekopt savu īpašumu. Par sliksni pārgājis, viņš jau redz, ka lādīte stāv gluži turpat, kur nolikta.

„Nieki, kas t' šo ņems!“ viņš saka pie sevis. Pieckapeiku gabalu no kabatas izvilkis, viņš noņēma lādītei vāku.

Kas tad tas? Kur tā baltā nauda?

Izbrīnējies zēns skatījās lādītē, tad vaigi viņam pietvīka un rokas nolaidās uz leju.

Nozagta! viņam žvindzēja galvā. Visi trīs divdesmitnieki, arī tas, kuŗu iedeva vecais-tēvs — pagalam!..

Naudas gabalu un lādīti uz loga nolīcis, viņš izgāja ārā. Asaras ar varu lauzās acīs. Aiz istabas stūŗa aizgājis, tas raudāja. Viņš nesaprata, kā ir vairāk žēl — naudas, vai to lietu, ko bija nodomājis pirkt. Tagad par tām grāmatām nava ij ko gudrot... Žēl bija tik ļoti, ļoti! Un kas to varēja būt izdarījis? — Ja tad kāda čigāniete? — reizēm jau, maitas, tās te vazājas ar', viņam iešāvās prātā. — Lai kā, bet lādīte nu bija priekš viņa zaudējusi savu pievilcību. Ko tur vairs!.. Viņš ilgi raudāja, kamēr saimniece, no kūts nākdama, viņu pamanīja un apvaicājās, kas šim par nelaimi.

„Neraudi vis, dēls! Gan atradīsies tava nauda! Es zagli sadzīšu.“

Pēterim palika vieglāki ap sirdi. Jā, jā, tas arī var notikt, viņš nodomāja un apmierinājās.

Saimniece iegāja viņam līdz arī saltajā-kambarī. Viņa brītiņu padomāja, uzmeta acis Mistrā mētelim, pasmīnēja un pie sevis noteica: „Jā, jā...“

Vakara cēlienu ganos Pēterim šī lieta nemaz negribēja iziet no prāta. Pirmās bēdas gan nu bija pārciestas, bet sirds aizvienam vēl bija nospiesta. Saimniece jau bija laba un viņai varēja ticēt, bet ja nu tomēr neizdodas zagli sadzīt, tad no grāmatām nekā. Un viņš tak tikdaudz bija par tām domājis! — —

„Tā, Ektor, redz, kā nu mēs esam apzagti,“ viņš teica savam biedrim. Ektors skatījās viņam acīs un pavēcināja ar asti. — „Bet varbūt mēs zagli vēl sadzīsim... Saimniece arī tā domā...“ Ektors vēl jautrāki saluncinājās un slējās viņam klāt, it kā būtu sapratis, ko tam stāsta.

Otrā dienā pie pusdienas galda bija daudz ļaužu, jo siena pļāvēji šoreiz bija pārnākuši mājā.

Tīri kā nejauši ienāca arī Mistris un apsēdās sienmalī uz sola.

Kur šis nu strādādot, prasīja saimnieks.

Sonedēļ vēl nekur, bijušas šādas tādas staigāšanas. Nu gan iešot projām uz darbu; ienācis tikai pēc kāda nieka...

Saimniece bieži un vērīgi uzmeta acis Mistrim un beidzot ieprasījās, vai tik šim atkal neesot uznākušas „suņu dienas“?..

Nē, nē, neesot vis; svētdien gan drusku iereibies, bet nu nekas... Mistris vienaldzīgi atrunāja, kaut gan seja un acis liecināja pavisam citu.

„Jā, klausaties,“ saimniece nopietni teica, „mūsu mājā notikusi liela zādzība.“

Visi uzmanījās; arī Mistris pagrieza galvu uz runātājas pusi.

„Ganu-Pēteris vakar apzagts.“

Visi tūlīt svabadāki uzelpoja, pat pasmīnēja. No saimnieces izturēšanās varēja spriest, ka atgādijies kas patiesi nopietns. Bet ganu-Pēteris — kas tur nu liels var būt?..

„Jā, jā, nav vis ko smieties! Izlaupīts puikam krājumiņš, ko viņš ietaupījis, — tas ir nejēdzīgi!“ saimniece turpināja.

Visi cieta klusu. Pēterim seja tvicin tvīka un sirds stipri pukstēja. Nu vajaga kam notikt... viņam nāca prātā.

Bet nekas tāds savāds nenotika.

„Kas to varēja darīt? — Paši vien jau mājā bijāt,“ saimnieks lēni ierunājās.

„Tas jau ir, ka paši vien,“ saimniece atteica, „un vakar laikam arī Mistris.“ Un piepeši pret Mistri pagrieždamās, saimniece cieti prasīja:

„Vai tu arī, Mistri, vakar biji saltajā-kambarī un vai neredzēji tur kādas lādītes?“

Mistris spīrgti pacēla galvu un gluži nevainīgi atteica:

„Nē, saimniec. Es izgulējos uz kūts un aizgāju. — Vai tad šim saltajā-kambarī tā nauda stāvējusi?“

Nu tika par šo lietu pārrunāts visādi. Arī Mistris reizēm dzīvi piedalījās pie sarunas.

Pēteris skaidri juta: neiznāks nekas — un vecās žēlabas par zaudējumu sāka griezties atpakaļ. Viņš nogida, ka būs jāraud, un steidzās ārā. Iziedams viņš dzirdēja saimnieces vārdus:

„Tā nevar tā lieta palikt, te jālūko tikt pie skaidrības. Aplaupīt bārenīti — —“

Pusdienu paēduši, ļaudis nogāja kur kuņķais, atkrist dienvīdus atdusā. Mistris uztrausās atpakaļ uz kūts augšas, kur viņš visu rītu bija gulējis. Brīdi viņš sēdēja, galvu uz rokām atspiedis. Galva bija smaga un ļoti sāpēja, neraugoties uz ilgo gulējumu. Tad viņš izslējās taisni un paskatījās apkārt. Pret durvīm žvīndzēdams griezās mušu bars; gar jumta spārēm un kārtīm bija nostaipījušies zirnekļu tīkli. Mistris smagi nopūtās, savilkdams kopā pašķīrušos netīro un sviedraino kreklu, zem kuņķa bija redzamas saules nodzeltinātās, putekļiem apklātās krūtis. Pēc tam viņš ielīda paspārnē, izvilka no siena gružiem bālganu pudeli un pacēla to pret gaismu. Tur vēl bija maza lāse, palieks no visa, ko viņš par Pēterā naudu bija mantojis. Viņš attaisīja pudeli un satecināja šķidrumu mutē. Saviebies, smagi elpodams, viņš atlaidās uz vecās skrandainās segas, kuņķa bija izklāta uz siena paliekām. Bet ilgi Mistris nevarēja gulēt. Smagi nopūzdamies viņš piecēlās, brītiņu padomāja un sāka kāpt pa trepēm zemē.

Paklājis savus svārciņus klēts stūŗa paēnā, Pēteris vaļājās uz tiem.

Mistris, par pagalmu iedams, pamanīja zēnu un tuvojās tad viņam nedrošiem, stomīgiem soļiem.

„Vai tu neguli, Pēterīt? viņš ievaicājās pie tā apstādamies.

„Nenāk miegs.“

Mistris pastāvēja brītiņu, uz zemi skatīdamies, un tad apsēdās zēnam līdzās.

„Vai tev ir stipri žēl tās naudas?“

„Kā nē... Ir gan...“

Pēteris izbrīnījies paskatījās Mistrim acīs. Ko tad tas gribēja, kad tā prasa?..

Mistris labu brīdi cieta klusu. Tad piepeši viņš sakustējās.

„Pēterīt, es paņēmu tavu naudu. Es gan nezināju, ka tā ir tava; bet es paņēmu...“

Platām acīm Pēteris skatījās uz Mistrī.

„Man bija grūt, Pēterīt, un es paņēmu... Paģiras... Bet tu nebēdā, es tev viņu atdošu!..“

Puisēns nezināja, ko teikt. Viņam likās, ka vajadzētu uz Mistrī dusmoties, bet savādi — viņš to nevarēja; bija tikai jābrīnās.

„Es esmu posta cilvēks, Pēterīt, posta cilvēks!..“

Mistris iesīta ar roku sev par krūtīm un taisījās raudāt. No viņa miglainajām acīm arī patiesi izspiedās pāra asaru. Viņš tās noslaucīja ar roku.

„Ak, ka tu zinātu, Pēterīt — — bēdīgi ir dzīvot... Bēdīgi, Pēterīt... Un ko es daru? Kauns... kauns...“ viņš nomurmināja un pacēlās.

„Es tev atdošu, Pēterīt, nudie atdošu. Tu esi bārenīts... Tikai nestāsti citiem, mīlais Pēterīt; — tad man būs kauns... liels kauns... Vai tu nestāstīsi?“

Mistrim ap lūpām raustījās, un viņa acis lūdzoši skatījās uz zēnu.

Pēterim tika viņa žēl. Viņš ātri atteica:

„Nē, nestāstīšu.“

„Labi, Pēterīt! Es tevis nemānīšu — sestdien atnesīšu...“

Un cepuri dziļāk galvā uzspiedis, Mistris gāja projām. Pēteris, ātri elpodams, noskatījās viņam pakaļ. Mistris... redz, kāds... Cik viņš bēdīgs...

Un Pēterim tika viņa vēl vairāk žēl. Lūk, viņš paņēma naudu, padarīja tādas raizes — un nodzēra... Kas tur nu bija par labu? Nu tik ir tādas bēdas. Neizprotami: paņēma un nodzēra... Būtu jel nopircis grāmatas, pulkstenu, vai kad pistoli — tad vēl varētu saprast, bet tikai tā — nodzert — — Tā bija un palika priekš Pēteŗa tumša, neatmināma mīkla.

Kad saimniece viņu ar ganāmo pulku vadīja no pagalma, viņam gribējās tai pastāstīt visu par Mistrī. Bet viņš atcerējās sava solījuma un cieta klusu. Bez tam viņam vienmēr stāvēja prātā, ka Mistrim ir bēdas, lielas bēdas...

„Ja Mistris sava vārda neturēs, tad gan varēs izstāstīt; bet citādi nē.“

III.

Bija pats dienvīdus karstums: saule cepināja, neuzpūta ne vēsmiņa. Mistris gāja pa smiltainu meža ceļu, un sviedri viņam plūdin plūda par seju. Viņš gan tos šad un tad apslaucīja ar ap-

dilušo svārku piedurkni, bet nebija ilgi, kad tie atkal lāsēm vien tecēja aiz apkakles. Tās bija nemierīgas domas, kas tagad Mistri mocīja. Brižam viņš tās pats vārdos izteica, izmisuši ar roku atmezdams.

Gadās brīži, kad ieraugi cilvēku, kā pa sapnim, klajā laukā, kā uz delnas, skrandainu, ar dažādām vātīm un kaitēm. Tas vēl nekas; bet tu sajūti, ka taisni tu pats esi tas cilvēks un neviens cits. Tās vātis un vainas, kas pārklātas ar kankariem, ir tava paša vātis un vainas... Tad ir bēdīgi... bēdīgi...

Taisni tā bija Mistris sevi ieraudzījis — par mazu gabaliņu. — Vai pie tam bija vainīgas zēna asaras un viņa skumīgais skats, vai saimnieces vārdi? Jā, kas to lai zina, bet tas ir viens kas tiesa, ka nu viņš ir ar sevi briesmīgā nemierā. Viņš redz savu bēdīgo stāvokli un slikto dzīvi. Tā bija taisni riebīga — tagad viņš to sajūt labāk kā jel kad — —

Kas tad viņš bija?

Ļaužu apsmieklis, uz kuŗu visi skatījās kā uz kādu nožēlojamu radījumu — —

Ne labas drēbītes mugurā, ne pie kārtīgiem cilvēkiem vari pieiet — —

Vai viņam kāds teica kādreiz mīļu vārdu?

Neviens! nekad! visi tikai kā „zobatkarēm“ ar viņu runāja — —

Vai bija kāds draugs, kāds mīļš cilvēks, pie kuŗa piegriezties kā pie savēja?

Neviena! neviena! — —

Jā, tur dzertuvē gan viens, otrs pa vārdam parunā, paliela, padraugojas pat; bet — kur tie cilvēki vēlāk? Tad visi vairas kā no sērdzīga... Tu jūties nelaimīgs, kā nomocīts, bet citiem tad ir tikai nicīgi smieklī un joki par tavu neprātu... Un ka tev sirds arī ir, to nezina neviens — —

„Ē, dzīve, — kas tā nu par dzīvi!..“ Mistris noteica un atmeta ar roku.

Un tad palikt vēl par zagli! Un vai nu tikai? Ai, nava pirmo reizi! Un kā uz pavēli Mistrim nāca prātā visas reizes, kad tas bija ķeries pie svešas mantas. Zādzība gan nebūt nebija viņa amats; tikai ar pagirām kaudamies viņš bija to vienu otru reiz izdarījis. Pēc pašam nelabi un žēl: sak, kas tur nu bija — paliki tikai par zagli... Bet nekad žēlums nebija tāds, kā tagad. Tas laikam par to, ka citās reizēs cietušie, vainu uz viņu griezdami, lamājās, lādējās un bija gatavi viņu vai piekaut. Tad viņā modās spītība: sak, ko tu padarīsi? Pierādi!.. Nu neviens nelādējās un negribēja viņa piekaut; puika tikai klusām raudāja... Bet briesmīgi žēl!.. Mistrim nāca prātā, ka arī viņš pats, maziņš būdams, bija palicis par bārenīti un cietis grūtumus. Un nu viņš tādu pašu mazu bārenīti bija apzadzis. Nejedzīgi! neglīti! —

Nē, nu gan vairs šitā nevar! Jādzīvo citādi — — Mistrim nāca prātā. Viņš apņēmās nelaist nopelnītā no rokām ārā, kāpt laukā no tā dūksnājā purva, pa kuŗu tik ilgi bridis — —

„Atdošu arī Pēterim viņa naudu — atdošu ar augļiem puikiņam,“ viņš domāja, iedams pa saulē sakarsušo smiltaino sila ceļu.

Papriekšu kā tumša, nepatīkama nojauta, bet pēc tam gluži skaidri Mistrim nāca prātā, ka viņš jau arī agrāk sevīm tā nozvērējies... Ai, jau daudzreiz, īsti tad, kad viņš vēl nebija tā noklīdis... Bet katrreiz viņš bija izrādījies par vāju, savas apņemšanās izpildīt. Ne pirmo reiz arī viņš apņēmās atlīdzināt zaudējumus, kas citiem bija cēlušies viņa pagīru dēļ. Lūk, toreiz pat, kad kalpa Kaļķīša sieva gaužām asarām raudāja pēc vilnas, viņam bija tās žēl un nāca prātā, ka vajadzētu tai atlīdzināt. Vilnu — veselas trīs mārciņas — viņš

atdeva Draudzenkroga mammai par tiro nieku: korteli brandvīna un trim pudelēm alus... Bet Kaļķiņa sieva raudāja: no kā nu adīšot bērniem zeķītes? — — Pagāja laiks — un vēlēšanās kā dzisin dzisa, un tā ij palika neatlīdzināts. — Vai nu arī nebūs tāpat?..

Un kā par brīnumu sev pašam — viņš juta tādu kā nožēlošanu, ka Pēterim atzinies — —

Mistris atkal nopūtās un atmeta ar roku.

IV.

Tās pašas dienas vakarā. Cielavu ļaudis sēdēja ap vakariņu galdu. Pagalmā iebrauca kādi rati. No vāgu stūŗa nolēca jauns cilvēks un sēja zirgu pie slitas.

Saimniece piegāja pie loga.

„Diezin kas tad tas nu būs?“

Vāgos gulu zvilnēja vēl kāds cits cilvēks, kuŗu pirmais pūlējās dabūt no turienes ārā. Bet tas neizdevās.

Pienāca pie loga paskatīties arī citi mājinieki.

„Kas tas ir? Tas gulētājs jau gluži tāds, kā mūsu Mistris,“ kāda sieva teica.

„Izliekas gan no galvas tāds kā Mistris,“ cits piebalsoja.

„Laikam būs atkal sadzēries.“

Velti, izpūlējies svešais nāca viens pats uz istabu.

„Es jums atvedu vienu dzīvotāju. Palīdziet nu tikt istabā. Viens nevaru nekā izdarīt.“

„Kas tas ir?“ saimnieks prasīja.

„Mistris. Viņš še piemetoties.“

„Kur tad šis nu atkal tā piemāvis?“

„Nē, nu nav vis. Palika cilvēks nelaimīgs.“

Svešais pastāstīja par Mistris nelaimi.

Ap launaga laiku viņš ieradies pie darba un sācis tūlīt strādāt. Meistars gan teicis, lai Mistris labāk

papriekš izguloties, bet tas neklausījis. Bet jāstrādā bijis diezgan prāvā augstumā...

„Te uz reiz dzirdu,“ svešais stāstīja tālāk, — „nograd... Mistris no stalažām zemē — gul, vairs nekust... Saskrējām, norāvām no tās vietas — beigts kas beigts!.. Pēdīgi gan drusku atspirga. Spļauj asinis. Sānos briesmīgi sāpot. Arī galvu uz baļķa gala pasitis cauru. Bet tas nu nava nekā, ja tikai iekšās nebūtu kas samužojies... Meistars tad lika vest šurp.“

„Kādēļ vedāt šurp?“ saimnieks prasīja īgni.

„Kas tur šo kops?“

„Kas te šo kops?“

Uz to svešais neatteica nekā, tikai paraustīja plecus. Beigās tomēr saimnieks pavēlēja puisim, lai ejot palīgā.

Saimniece lika atnest salmus. Saltajā-kambarī meitas uztaisīja vietu, uz kuņas noguldīja Mistri. Viņš smagi vaidēja...

„Redz, Mistrīt, kā ir ar tādu dzīvi,“ saimniece pārmetoši, bet laipni runāja. „Nebūtu šīs dienas tā nonicis, varbūt nelaime arī nenotiktu. Galva neskaidra, pats nespēcīgs... Aiz to arī tas kritiens gadījās.“

„Taisnība, mīlā saimniec, taisnība,“ Mistris vāji atteica.

Saimniece viņam izolijās vienu ēdienu, otru, bet viņš no visa atteicās.

Cits pēc cita ļaudis atstāja pieliekamo kambari, meklēt guļu vietas, Pēteris bija palicis pats pēdējais.

„Pēterīt,“ Mistris vāji iekunkstējās, kad arī puisēns gāja laukā.

Zēns pagriezās atpakaļ.

„Redz, kā Dievs mani sodīja par to, ka es tāds biju... Nosodīja gan... Nu man laikam būs jāmirst...“

Pēterim tika gluži bail. Mistrā balss krēslajā kambarī skanēja tā savādi, dobji, kā no zemes dziļuma. Viņam būšot jāmirst... Varbūt — —

Zēnam uzplūda kā vēsums, un trīsas, kā kukainīši ar saltām kājiņām, pārskrēja viņam par muguru.

Mistrim krūtīs sāka kārkt, it kā tur kas mutuļotu. Tad viņš splāva.

Asinis... Asinis... Mistrim nāk asinis... zēns domāja un viņam tika Mistrā ļoti, ļoti žēl. — Nomirs gan laikam Mistris — nomirs — —

Kambaris kļuva aizvienam tumšāks.

Slimais brītiņu klusēja, tad atkal ievaidējās.

„Soda diena — par visu manu dzīvi... Soda diena... Slikti tā dzīvot... mīlais Pēterīt...“

Atkal viņš apklusā. Varēja redzēt, ka runāt tam nācās visai grūti.

„Pēterīt — piedod tu man!.. Es gan daudziem ļaunu darījis — varbūt viņi arī man nepiedotu... bet tu tak piedosi... mīlais Pēterīt... dēliņ... mazo brālīt... Dod man savu rociņu!..“

Slimajam uzmācās dīvainas bailes. Vairāk kā kaut kurū citu reiz, tagad viņam kārojās citu cilvēku tuvuma un mīlestības.

Dziļi dvēselē modās kā ilgas pēc saules gaismas — pēc kāda mīļa cilvēka sejas, pēc uzticīga, silta rokas spiediena. — Kaut nebūtu tik vientulīgs, un tik nabags, un tik iznīcis — — Un kaut tumsa nebūtu tik melna, un tik bēdu pilna, un tik smaga — — Bet kas tad nāks — šīnī bēdu pilnajā tumsā! — — Nenāks neviens — neviens pats — — Un ja arī kāds nāktu, nevienam citam viņš nepastātu tā uzticēties, kā šim mazajam zēnam — to arī viņš juta.

Puisēns nometās zemē pie Mistrā vietas un ielika savu roku viņa cietajā sauļā.

Un kad viņš bija tā pie Mistrā noliecies — visas baiļu sajūtas bija tam zudušas. Kaut tak viņš varētu Mistrim ko labu darīt. Labprāt, labprāt viņš tam palīdzētu. Bet ko lai darītu — to viņš nezināja — —

Mistris cieta klusu. Pēterim likās, ka dzirdētu viņu klusu iešņukstamies...

„Paldies, Pēterīt... Lai Dievs tev palīdz un atmaksā! Ej nu gulēt, puisīt, rītu atkal tevi cels —“

Zēns lēnām piecēlās un palika pie Mistrā vietas stāvam. Viņam bija tā kā grūt un žēl — atstāt slimo vienu pašu tumšajā, vēsajā kambarī.

Bet Mistris vēl reiz klusām sacīja:

„Ej vien nu — mazo brālīt — —“

Ko Mistris vēl bez tam teica, to zēns nevarēja saprast, jo viņš runāja klusiņām, kā pie sevis.

Pēteris iegāja istabā, apgulās, bet ilgi, ilgi nevarēja aizmigt. —

Rītā, uz ganiem iedams, viņš klusām piegāja pie kambaŗa durvīm, un tās drusku pavēris, paskatījās uz Mistri.

Slimais likās būt aizmidzis. Acis aizvērtas. Seja pelēka, nobālējusi. Bet viņš bija vēl dzīvs — krūtis lēni cilājās. Līdzās vietai bija piespļaudīta asiņu pelke — —

Kad Pēteris pusdienā lopus dzina mājā, pagalmā ieveda vienkāršu, brūnu zārku. Mistris bija nomiris — —

Saimniece, Pēteri pie malas nosaukusi, tam teica: „Es tavu zudušo naudu, dēls, atdošu. Es ņemējam tā apsolījos. Un nu vairs par to nerunāsim.“

V.

Trešā dienā atbrauca no pagasta sūtītie apbedītāji: četri vīri divējos ratos. Bija vēl atnācis arī kāds vecītis, Mistrā attālins radnieks. Saimnieks nolika uz galda pudeli brandvīna; otra bija līdz Mistrā radniekam. Tās tika, saimnieces uzlikto pusdienu ēdot, iztukšotas.

„Nu ir laiks!“ teica viens no kapračiem, kad dzeļamais gāja uz beigām.

„Jā, ko tur vairāk,“ atteica otrs, „sviedīs iekšā tik un — aiziet!“

Rijā, kur bija Mistrā līķis, saimnieks nolasīja īsu lūgšanu.

Divi tur stāvēja, kuŗu sejās bija dziļas skumjas: tie bija Pēteris un saimniece. Tie citi bija vēsi un vienaldzīgi.

Skumju pilnas saimnieces acis raudzījās uz novārgušo gulētāju. Laikam viņa tikai viena no šiem pavadītājiem spēja pārdomāt, cik niecīga, tukša, nabadzīga un tīri nejēdzīga var būt cilvēka zemes dzīve. Kā tumsā un kā bez mērķa viņa rit un — pazūd — —

Nāk cilvēks pasaulē, bet uz ko? Lai sāpes radītu — sāpes citiem un sāpes sev pašam. — Un iet viņš kā maldīdamies, kā pa tumšu nakti, bez gaiša

prieka, bez dvēseles laimes, līdz pakrīt kaut kur ceļa malā ar rūgtu, saģiftētu dzelonu sirdī — —

Pēteris stāvēja, rokas salicis, un skumīgi noska-
tījās, kā zārkam uzlika vāku — —

„Nu uz kāzām — jaunajam puisim!“ liķa vedējs
izsaucās, zārka galā ratos iesēzdamies.

„Akurāt! Tikai ved tu arī to brūtgānu kā pie-
nākas...“

No mājas bērinieki izbrauca lēnām, bet olnīcas
galā tikuši, salaida pilniem rikšiem. Drīz viņi
pazuda aiz birzs stūra.

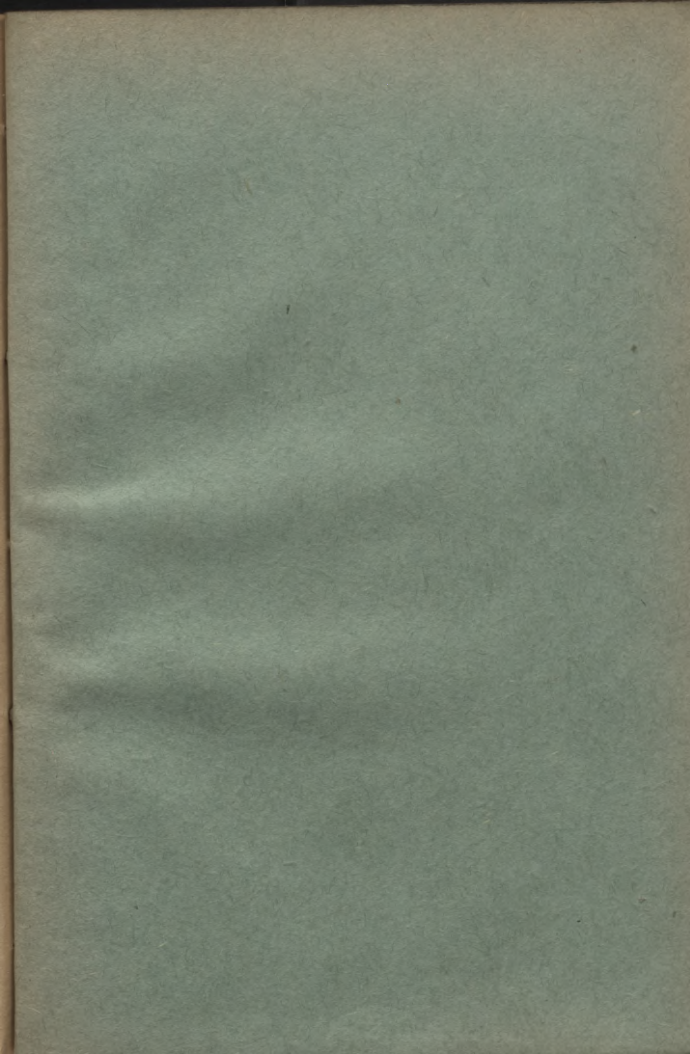
Pavadītāji izklīda.

Tikai Pēteris vēl labu brīdi stāvēja pie rijas gala.

Viņš skatījās uz ceļu, un viņa gaišajās acīs
laistījās asaras.

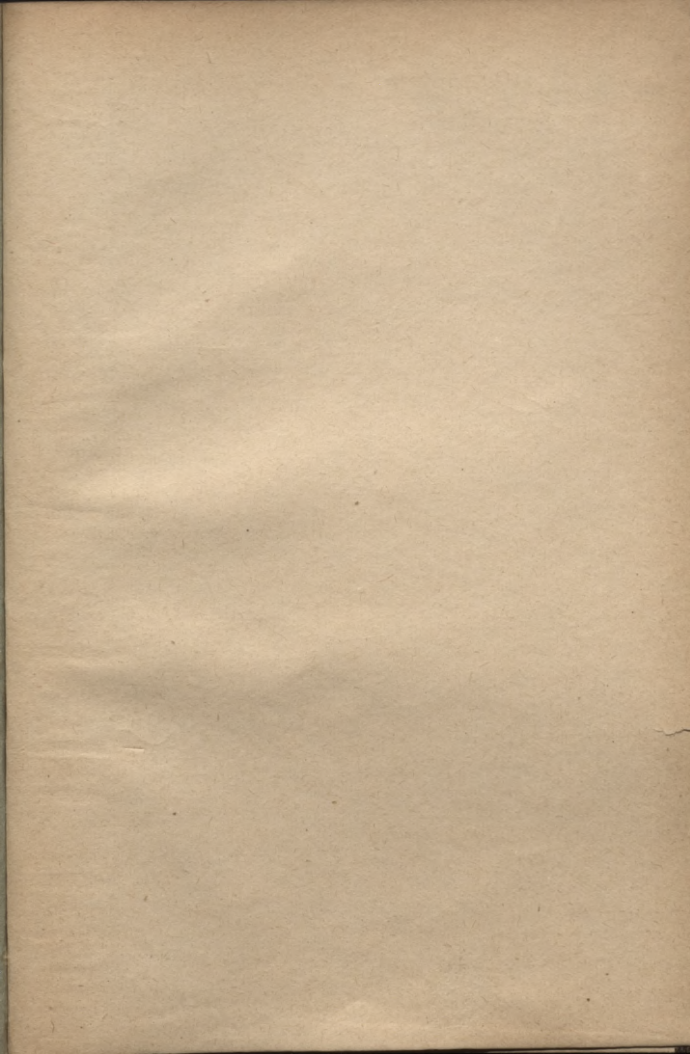

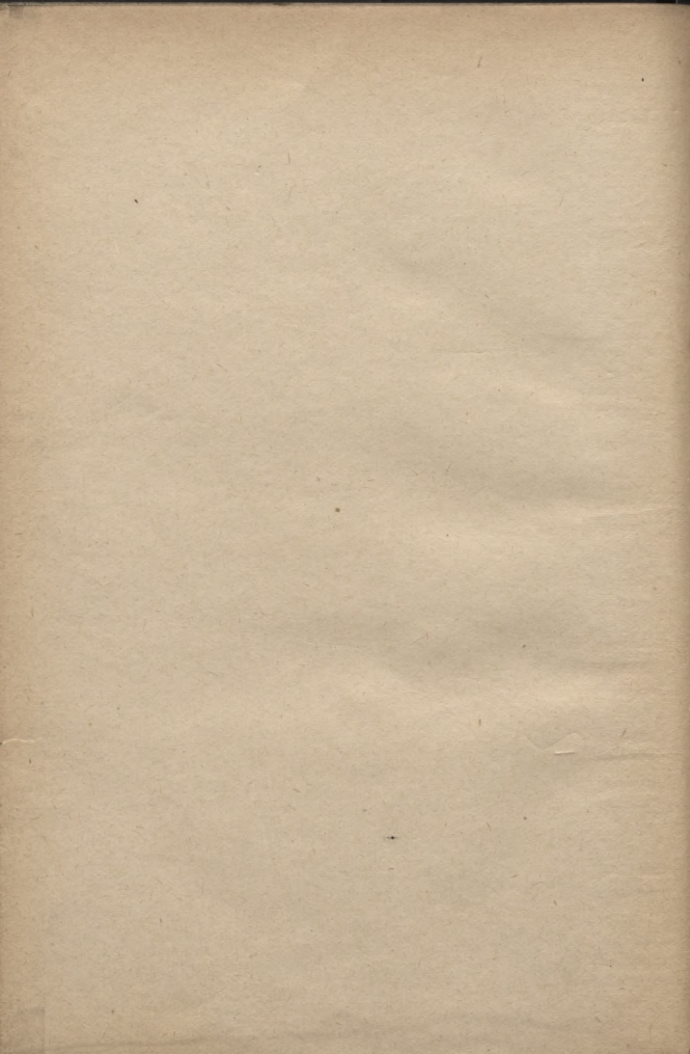
45450

4450

11.FEB.1939

0.20

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0308127150